

BOSHLANG'ICH SINFLARDA UNLI VA UNDOSH TOVUSHLARNI O'RGATISH METODIKASI. ULARNING TALAFFUZI VA IMLOSI

Xursanova Gavhar Umar qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim
yo'nalishi 3-kurs 2.23 - guruh talabasi

gavharxursanova5@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf ona tili darslarida unli va undosh tovushlarni o'rgatish metodikasining nazariy hamda amaliy jihatlari tahlil qilingan. O'quvchilarda fonetik bilimlarni shakllantirish, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish va imlo me'yorlariga rioya etish ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik asoslari yoritilgan. Shuningdek, interfaol metodlar, didaktik o'yinlar va zamonaviy ta'lim texnologiyalarining fonetik ko'nikmalarni rivojlantirishdagi o'rni ochib berilgan. Tadqiqot natijalari unli va undosh tovushlarni tizimli hamda bosqichma-bosqich o'rgatish o'quvchilarning og'zaki va yozma nutq savodxonligini oshirishga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, ona tili, fonetika, unli tovushlar, undosh tovushlar, talaffuz, imlo, nutq madaniyati, metodika.

Kirish

Boshlang'ich ta'limda ona tili fanining asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarda to'g'ri talaffuz va savodli yozish ko'nikmalarini shakllantirishdir. Bu jarayonda fonetika bo'limi, xususan unli va undosh tovushlarni o'rgatish alohida ahamiyat kasb etadi. Tovushlarning xususiyatlarini anglagan o'quvchi so'zlarni to'g'ri talaffuz qiladi, ularning yozilishidagi fonetik va imloviy me'yorlarni ongli ravishda o'zlashtiradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda fonetik bilimlarni bosqichma-bosqich o'rgatish ta'lim samaradorligini oshiradi. Shu sababli zamonaviy metodlardan foydalanish, ko'rgazmali vositalar va amaliy mashqlarni uyg'unlashtirish bugungi ta'limning muhim talablaridan biridir.

Asosiy qism

Unli tovushlar nutq apparatidan havo oqimining erkin o'tishi natijasida hosil bo'ladi va o'zbek tilida oltita unli tovush mavjud. Ularni o'qitishda tovushlarning cho'ziq-

qisqaligi, talaffuzdagi aniqligi hamda bo'g'in hosil qilishdagi o'rni tushuntiriladi. O'quvchilarga unli tovushlarni ajratish, ularni so'z tarkibida aniqlash va to'g'ri talaffuz qilishga doir mashqlar muntazam tashkil etiladi.

Undosh tovushlar esa nutq a'zolarining ma'lum darajada to'siq hosil qilishi natijasida yuzaga keladi. Ularni o'rgatishda jarangli va jarangsiz undoshlar, hosil bo'lish o'rni va usuli, talaffuzdagi farqlar hamda yozilish xususiyatlariga alohida e'tibor qaratiladi. Ayniqsa, **b-p, d-t, g-k, z-s** kabi tovushlarning talaffuzi va imlosini farqlashga qaratilgan mashqlar o'quvchilarning savodxonligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Fonetik bilimlarni shakllantirishda suhbat, kuzatish, taqqoslash, muammoli vaziyat yaratish, didaktik o'yinlar, klaster, aqliy hujum, "Insert", "BBB" kabi interfaol metodlardan foydalanish yuqori samara beradi. Rasmlar, audioyozuvlar, kartochkalar va multimedia vositalari yordamida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning qiziqishini oshirib, bilimlarni mustahkam o'zlashtirishga yordam beradi.

Imlo ko'nikmalarini rivojlantirish uchun diktant, ko'chirib yozish, bo'g'inlarga ajratish, fonetik tahlil, lug'at ishlari va ijodiy yozma topshiriqlardan foydalanish tavsiya etiladi. Bunday mashqlar o'quvchilarda fonetik hodisalarni ongli ravishda anglash hamda ularni yozuvda to'g'ri qo'llash malakasini rivojlantiradi.

Tadqiqot natijalari

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, fonetik mavzularni interfaol metodlar asosida o'qitish o'quvchilarning talaffuz madaniyati, imlo savodxonligi va nutqiy kompetensiyasining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, tovushlarni eshitish, taqqoslash va amaliy qo'llashga asoslangan mashqlar o'quvchilarning fonematik idrokini rivojlantiradi.

Ko'rgazmali vositalar va raqamli ta'lim resurslaridan foydalanish darslarning samaradorligini oshiradi, o'quvchilarning mustaqil fikrlash va xatolarni tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Natijada ular so'zlarni to'g'ri talaffuz qilish va yozishda kamroq xatolarga yo'l qo'yadilar.

Muhokama

Boshlang'ich sinflarda unli va undosh tovushlarni o'rgatish faqat nazariy bilim berish bilan cheklanmasligi lozim. Dars jarayonida amaliy mashqlar, o'yin texnologiyalari va kommunikativ topshiriqlarning uyg'un qo'llanilishi o'quvchilarning fonetik bilimlarini mustahkamlaydi. O'qituvchi har bir o'quvchining individual xususiyatlarini

hisobga olib, differensial yondashuv asosida ta'limni tashkil etsa, o'qitish sifati yanada oshadi.

Shuningdek, talaffuz va imlo o'rtasidagi bog'liqlikni muntazam tushuntirish, fonetik tahlilni yozma mashqlar bilan integratsiyalash hamda nutqiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlardan foydalanish samarali metodik yondashuv hisoblanadi.

Xulosa

Boshlang'ich sinflarda unli va undosh tovushlarni o'rgatish o'quvchilarning til kompetensiyasini shakllantirishning muhim tarkibiy qismidir. Tovushlarning talaffuzi va imlosini tizimli o'qitish o'quvchilarda savodli yozish, ravon so'zlash va adabiy til me'yorlariga amal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va ko'rgazmali vositalardan samarali foydalanish fonetik bilimlarni puxta o'zlashtirishga xizmat qiladi. Shu bois boshlang'ich ta'limda fonetika mavzularini o'qitishda nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlash ta'lim sifatini oshirishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. Ona tili fanidan davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi. Toshkent, 2023.
3. G'ulomov A., Yo'ldoshev J. Ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi.
4. Mahmudov N. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent.
5. Safarova R., Matchonov S. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. Toshkent.
6. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent.
7. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press, 2014.
8. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. Pearson Education, 2015.
9. UNESCO. Global Education Monitoring Report. Paris, 2023.
10. OECD. PISA 2022 Results. Paris, 2023.